

GRØNLAND I DAG

GREENLAND

A DAY

en vurdering af nyopbygningen

IN ESTIMATING A NEW BUILDING

#4

Af
By

M. GAM

SKOLEDIREKTØR

SCHOOL DIRECTOR

LIBRARY BOREAL INSTITUTE

Den 11. December 1952 holdt Skoledirektør M. Gam Foredrag i Det grønlandske Selskab om »Grønland i Dag - en Vurdering af Nyopbygningen«.

Selskabets Bestyrelse mener, at Skoledirektørens Oversigt over Udviklingen i Grønland har Bud til en større Kreds grønlandsinteresserede end de Medlemmer, som overværede Foredraget, og at Rigsdagens Grønlandsudvalg, de i Grønland boende Medlemmer af Selskabet samt andre interesserede i Grønland, bør have Lejlighed til at kende Skoledirektør Gams Mening om »Grønland i Dag«.

EJNAR MIKKELSEN

POLAR
PAM
641

POLARPAM

DET er mig en stor glæde og ære her i Det grønlandske Selskab at få lejlighed til at give denne sagkyndige forsamling et billede af Grønland i dag. Jeg ved, det er en svær opgave, og det er med ydmyghed, jeg er gået i gang med den.

For en tid siden rejste jeg i toget fra København til Korsør sammen med en ældre herre, som jeg ikke kender. Han var meget belæst, sikkert meget velbegavet, havde fuld akademisk uddannelse – var temmelig sur på verden. Rent tilfældigt kom vi i snak, og det blev til halvanden times diskussion om alverdens problemer, som jeg dog ikke mener at kunne klare, men som han dristigt gik i lag med og virkelig også havde en mening om. Hans sprogkunderskaber og historiske viden var mere end almindelig for en ikke fagmand, og historiker eller sproglærer var han ikke. – Jeg trak ham efterhånden rundt i hele verden, og han nød det og fyrede løs med sit sarkastiske skyts. Endelig mente jeg, tiden var inde til at sætte prøvekniven i ham – han anede ikke, jeg havde noget med Grønland at gøre. – Jeg sagde henkastet, hvad han mente om Grønland. »Grønland, det har ingen som helst betydning,« var hans svar. »Det er ligegyldigt med det. Der er kun een tandlæge deroppe, og på sygehusene er der een sygestue, hvor man lægger alle patienterne ind mellem hinanden, så de, der har tuberkulose, smitter dem, der ikke har det, og så er det sket.« –

Når det er sådan fat med det grønne træ, hvordan da med det tørre? Når en dansk mand i sat alder, med akademisk uddannelse, med stor almen viden, der tilsyneladende – bortset altså fra Grønland – aldeles ikke lod til at være overfladisk, kan røbe en sådan uvidenhed om Grønland, hvad da med folk i almindelighed herhjemme – hvad ved de om Grønland? Hvad ved man? – Ja, hvad ved selv de, der mener at kende Grønland?

Det skal indrømmes, at denne sommer har lettet megen tåge i denne henseende: kongerejsen, pressedelegationen, avisernes mange artikler har bragt positive oplysninger – uden at det dermed skal siges, at alle disse artikler har ramt hovedet på sømmet – men bedre at ramme ved siden af end slet ikke at ramme . . .

Et billede af Grønland i dag får man delvis ved at læse den digre betretning fra det sidste landsrådsmøde i sommer, en bog på 427 sider. – Det giver et indtryk af, hvor meget der er henlagt til grønlænderne selv at tage stilling til. Det er mange problemer, og de er absolut ikke små og ubetydelige.

Hvad der sker i Grønland i dag, er så omfattende og indgribende og stort, at vi næppe har paralleler i vor egen historie. Tiden efter 1864 kan måske drages frem til sammenligning: Hvad-udad-tabtes-skal-indad-vindes-tiden, – senere landbrugets omlægning, industrialiseringen, højskolebevægelsen, arbejdet for kvindens ligestilling o. m. a.

Historien gentager altid sig selv. Udviklingen foregår i spring, i store skelsættende ryk.

Grønlands historie har også eksempler på sådanne store ryk. Folkevandringen fra vest, udbredelsen over hele den grønlandske kyst for eet tusinde år siden er den første store rytmiske bølge. Hans Egede – tiden en anden. Den vågnende nationalfølelse på kristeligt grundlag ved dette århundredes begyndelse er om ikke en bølge så dog en krusning på det grønlandske hav. Kommission og ny lov i tyverne og endelig det samme 25 år efter, – den brede bølge, der nu ruller hen over Grønland, den bølge, der skal bære et helt folk frem til ligestilling med andre i det danske rige.

Grønland er i dag Danmarks største byggeplads. Grønland er kaos for den, der kommer til en af de større byer en sommerdag. Har han kendt det gamle Grønland, da vil han måske befinde sig ilde i første omgang. Hvor er idyllen, hyggen og tranlampernes gule, søvndyssende skær? Hvad

er der blevet af vinteren og mørket? Hvor er sommerens glade konebåd? Hvor er den tid, man havde til sin rådighed? Alt er travlhed og forvirring. – Han befinder sig ikke godt, den gamle besøgende.

Men den nye turist da? Også han savner det gamle – det, han har hørt og læst om. – Og det *var* et dejligt land dengang, det skal jeg altid villigt indrømme. Turisten rejser dog vist hjem med indtrykket af, at noget godt og rigtigt er i gang.

Journalisten? – Ja, det sete afhænger af øjnene, der ser. Resultatet af ens iagttagelser afhænger også af den indstilling, man kommer til Grønland med. Er det bestemte mennesker med en bestemt indstilling, man vil opsoge, – dem, der vil svare, som man mener, det er ønskeligt. Der kommer derved noget kedeligt forud afgjort over interviewet. Svaret er givet på forhånd. Og når man så stiller sådanne kontante spørgsmål som: Hvordan med danskerhadet? Hvordan med de grønlandske piger og de danske håndværkere? Hvordan med grønlændernes mindreværdsfølelse? I føler jer jo i dag som anden klasses mennesker, ikke sandt? Bliver skellet mellem danske og grønlændere ikke større og større? o.s.v. o.s.v.

Grønlænderen er venlig af sind. Han vil fremfor alt ikke gerne modsiges – derfor bekræfter han ofte sådanne spørgsmål! Det er forståeligt, at hvis man fisker i sådanne rørte vande, så hænger der nogle slemme torske på en gang imellem, – men selvfølgelig sker det også, at man får rigtigt bid ved den metode. Men den er farlig og må i det mindste anvendes yderst forsigtigt. Lad mig som belysning af dette citere, hvad Avgo Lyngé i denne forbindelse har udtalt i landsrådet i efteråret:

»Den grønlandske radioavis er vel redigeret, men af og til bruges der uddrag af de danske dagblade, – uddrag, som er meget misvisende. Sådanne gentagne citater kan påvirke den offentlige mening i Grønland, når de ikke kommenteres. Det hævdes således ofte, at udviklingen i Grønland går alt for stærkt, og at forholdet mellem danske og grønlændere er meget dårligt. Når sådanne udtalelser foreligger, burde redaktionen interviewe forskellige mennesker om spørgsmålet og bringe deres udtalelser som kommentar.« –

Det er så sandt, som det er sagt.

Men håndværkeren, sommermanden, der kommer hjem efter en sæson, hvad mener han da? – Han siger ofte: De danske er snobbende, pigerne dejlige, grønlænderne gode nok, men hvad skal vi med den stenørken? – Andre håndværkere ser straks de store sociale problemer i landet og synes, det var her, vi skulle sætte stærkest ind. Der er en hel del om

dette. Men det er jo netop et område, hvor grønlænderne selv skal tage fat – og er ved at tage fat – gennem deres lokale råd og ved hjælp af de mange penge, der kommer ind gennem afgifterne på luksusbetonede varer.

Sådan ses der ofte noget ensidigt på problemerne, men udtalelser, artikler, radorapporter, radiofeatures med en sådan ensidighed er medvirkende til at give offentligheden herhjemme et ikke helt korrekt billede af Grønland, et lidt skævt billede, – og som Avgø Lyng rigtigt siger, samtidig er det altså også medvirkende ved dannelsen af den offentlige mening i Grønland, – endda på en temmelig uheldig måde.

Man ser endvidere sommetider endog ansete dagblade løbe med limpinden, idet den kilde, de har øst af, har været lidt plumret.

Pressens ansvar understreges gennem disse eksempler.

Jeg vil dele mit foredrag i *to hoveddele*: først et forsøg på at give Dem *et billede af en grønlandsk by i dag* – i en måske nok for mange lidt for populær form, men derfor måske netop hensigtsmæssig med hensyn til dem, der ikke kender Grønland i dag ved selvsyn. – Og som anden hoveddel følger så *en vurdering*, set med mine øjne og stående helt for min egen regning, – en vurdering af Grønland i dag, – vel rigtigst ikke at understrege det stærke ord vurdering, men *snarere kalde det vurderende strejflys over det nye Grønland*.

Grønland i dag er især livet i byerne, som man i gamle dage kaldte kolonier. Målet er jo koncentration af befolkningen på færre pladser end de ca. 150, der nu findes. Livet på en lille boplads går i dag, som det har gjort altid. Derfor kan jeg straks gå over til at beskrive en grønlandsk by i dag.

Den rare og hyggelige gammeldags koloni med sin alfaderlige kolonibestyrer, der tog sig kærligt af alting, findes ikke mere. Jeg hører hist og her i salen et suk – og jeg forstår dette suk. En idyl forsvandt. Grønland var et dejligt land dengang. Da var danskerne en klasse for sig, grønlænderne ligeså. Man talte ikke om første og anden klasse. Grønlændere og danske var som to inkommensurable størrelser. Man drog ikke helt de sammenligninger, man gør nu, selv om man nok talte om hinanden. Nu taler grønlænderne om sig selv som andenklassens mennesker – om ligestilling med danske o. s. v., alt det, jeg siden kommer nærmere ind på. Men jeg er lige ved at være så frimodig at sige, at vi er ved at være nået dertil, at danske skal begynde at tænke på, hvornår de skal rejse spørgs-

målet og kravet om fuld ligeberettigelse med grønlænderne. Det er naturligtvis dog et paradoks, jeg her fremsætter. Men paradokset kan ofte netop sige det, man vil have sagt, ligesom en karikatur siger sandheden på sin måde. –

Ja, en idyl forsvandt. En ufærdig, gennemrodet nybyggerby er kommet i stedet. Det er, som om man har sat en vældig sprængladning til det hele og nu ud af kaos skal finde frem til den nye form. Det ser ud visse steder, som det må have set ud i det vilde vesten engang. – Men igennem alt rodet skimtes dog en plan. Konturerne kommer frem. Et billede tegner sig.

Det er ikke nogen bestemt by, jeg vil beskrive for Dem. Der er naturligvis meget af Godthåb, hvor det meste sker; der er noget fra Narssak, en del fra Egedesminde, Holsteinsborg, Sukkertoppen og Julianehåb, de steder, hvor der særlig sker noget. Med andre ord, jeg vil beskrive en by, *der kan betegnes som generalnævner for alle byer og dermed for al anlægs- virksomhed i Grønland i dag.*

En grønlandsk by er kun lille, fra nogle få hundrede til halvdan tusinde mennesker, altså som en lille by herhjemme. Men man kan dog ikke sammenligne en grønlandsk og en dansk by med hinanden i alle forhold. – Ved nyanlæg i en grønlandsk by tages der hensyn til, hvor stor byen må antages at ville blive engang efter byplanlægningen. Det er et meget væsentligt og yderst vigtigt princip, der må fastholdes. Det betyder, at f. eks. Godthåb anlægges efter en størrelse på 5-10.000 mennesker, således at vandværk, veje, bebyggelse o.s.v. tager hensyn til denne efter grønlandske forhold voldsomme udvikling.

Teknikken er den alt dominerende i den grønlandske by. Ad en første klasses bilvej fører lastbiler varer til butikken eller materialer til byggepladserne. Vejen tog det en to-tre år at bygge. Desværre var den der ikke, da byggeriet begyndte, men nu har man lært, at vej er det, man først må have, når en helt ny bydel skal anlægges, om der ikke skal blive alt for mange bilvrag. Den makadamiserede vej ligger der nu og slider ikke meget på de dyre dæk.

På kajen kan vi ikke undgå at lægge mærke til de små gaffeltrucks, der sparer megen tid og redder mangan nykonfirmeret piges sarte ryg. Endnu ses unge piger i arbejde. Men kom igen om føje år, og de ses da kun på kajen i deres smarteste tøj. – Ved kajen ligger en dykkerpram, og dykkeren kommer lige op fra 10 meter vand. Der bygges kaj. En moderne

havn er ved at fødes. Skibene skal i deres fulde længde snart kunne gå til kaj, og losning og lastning foregå i hast, så endnu en atlanterhavsrejse kan lægges til de mange, hvert skib allerede er oppe på.

I en bugt ved havnens inderende skal fiskerihavnen – et grønlandsk Hirtshals – ligge. Kuttere og motorbåde vil her kunne ligge sikkert i al slags vejr. Hvorfor har man ikke bygget sådanne havne for længe siden? Fordi der i bogstaveligste forstand måtte en tilbundsgående undersøgelse til først, og den er sat i gang – er foretaget.

Der støbes et vældigt fundament lige ved havnen, ja, to. Det ene er til et stort 5-etagers pakhus, det andet til en fabrik for hermetik og dybfrysning. Foreløbig er der i byen indrettet en beskeden, men ydedygtig og udmærket fiskefiletfabrik med en filetteringsmaskine, der behandler 10 tons råfisk daglig, samt et frysehus, alt sammen i bunden af et gammelt pakhus. Og dejlige frosne fileter går derfra til U.S.A. og henter gyldne dollars hjem.

Den store nye fabrik i Narssak er i gang fra marts i år, og der er allerede konserveret flere hundrede dåser rejer fra Skovfjorden, og nu i dette efterår er 7-8000 lam slagtet og dybfrosset eller konserveret i fabrikken. At man herfra til foråret vil sende friske lam ud til kolonierne, undskyld byerne, er et stort fremskridt på forsyningens område. Fabrikken er stor – for stor, mente mange, men hidtil har man altså kunnet få nok at fylde i dens molokgab, og der skal meget til. Og mens vi er i Narssak, kan vi kaste et blik på de mange små boliger omkring fabrikken. Af disse er halvdelen taget i brug af den bopladsbefolkning, der i 1951 frivilligt forflyttedes fra det stormomsuste Kap Farvel, – et eksperiment, helt i tråd med de nye tanker, og så vidt jeg ved, er det faldet heldigt ud. –

På vor vandring gennem den grønlandske by fanges vort blik af den nye butik med dens strålende oplyste vinduer med udstilling. Hvor er den gamle, mørke, skumle og kolde butik? Hvor har man dog frosset i den gennem 200 år! Både kunderne og ekspedienterne med rød næse og med vanter uden fingerender. Ventet og ventet i kulde og stearinlysmørke. Nu varmer man sig i butikken ved centralvarme og bader sig i elektrisk lys. Dejlige varer, mange varer, og så er der endda langt fra nok endnu. Hvor er de gode møbler? Ingen lagerplads til så store ting! Vi ved det, men beklager alligevel. Men vi ved også, at de kommer engang – disse møbler og andre ting, der vil animere til større fortjeneste og sparsommelighed, så der kan blive råd til at købe disse ting, så man kan få et pænt hjem. Det er de mange gode, nyttige varer, der skal opmuntre til at

købe rigtigt, og således har handelen i Grønland også en stor opdragende mission, og den ved det og vil indrette sig derpå. –

Vi træffer repræsentanter for husmoderforeningen – en grønlandsk og en dansk dame – i butikken. De er der for at tale med butiksbestyrelsen om de nye varer, om bedre varer. Der er det bedste samarbejde mellem husmoderforeningen og handelen. Dette er forløberen for det *forbruger-råd*, der kommer i Grønland, og som der er stærkt brug for, – til at vejlede i den nye tid, hvor der er mange flere penge at bruge og flere varer at få.

Husmoderforeningens repræsentanter oplyser os iøvrigt om, at der et sted i byen er en udstilling af varer fra butikken, ting til hjemmet, en udstilling, som husmoderforeningen har arrangeret i samarbejde med handelen. Og vi begiver os derhen og ser, at trods møbelmangel i butikken kan der alligevel sættes et hjem sammen med opholdsstue, spisestue, køkken m. m., med bordet dækket, med bogreol, gulvtæpper, radio og meget andet, selv billeder på væggene, og med priser på alt. Elektriske lamper selvfølgelig og elektrisk køkken. Venlige damer giver på henholdsvis grønlandsk og dansk svar på alle spørgsmål og tager imod bestillinger. Møbler og tæpper kan nemlig ikke købes i butikken, pladsmangel, men det kan bestilles fra Danmark gennem butikken. Det hele arrangement virker som et naturligt interiør og er meget tiltalende. Det ligefrem siger til de besøgende – gak hen og gør ligeså, – men penge dertil? De ligger ude i havet, hent dem! Producer mere, og du kan købe alt dette!

Morsomt var det at høre handelens egne fruer udbryde spontant, da de så udstillingen: »Tænk, kan man få så mange ting i butikken!«– Og det hørte man virkelig.

Husmoderforeningens repræsentanter er med rette stolte af udstillingen, og i deres glæde inviterer de os med hjem til kaffe. De beklager, at de ikke har kage i huset, men det klares let, for ved siden af butikken ligger jo bageriet med sine udstillingsvinduer, og vi kan få lige, hvad kage vi ønsker os. Jeg ser i bagerbutikken nogle unge mennesker, der ser ud til at være lejede, købe 10 basser hver. Under armen har de et par sodavand. Det er deres frokost, de nu har reddet. På den måde har bageriet gjort mindre godt. Men det trøster mig dog at høre, at der ude ved havnen er en kantine, hvor billig og god mad kan købes af de lejede. – Men den kageperiode skal vel også den grønlandske ungdom igennem.

På min vej fra butikken kan jeg ikke lade være med at tænke på den høflige tone, der herskede over for alle kunder. Hvad-skal-du-for-fanden-

have-jargonen, der endnu for 25 år siden var god latin flere steder i butikkerne, var der slet ikke, og det glædede mig. Det er helt anderledes at gå i butikken i dag i Grønland, end det var i gamle dage – også – og ikke mindst – fordi varerne er blevet slemt dyre! –

Det næste, vi passerer, er den lokale administrationsbygning, hvor der er retssal, og hvor kærner og politi har kontorer, og hvor kommunalbestyrelsen holder sine møder, nemlig i retssalen. Der er netop møde i dag, og på dagsordenen er et vigtigt spørgsmål: børneforsorg. Udvalget aflægger beretning og kommer med forslag, som den samlede kommunalbestyrelse skal tage stilling til og bevilge penge til. Den har virkelig opgaver i dag, den har mange penge at forvalte, den har ansvar. Og her er vi ved det mest centrale i nyordningen: grønlænderne er selv med til at ordne den slags, ja, gør det overvejende selv, tager sig af hele for sorgen: børneforsorg, invalide- og aldersrente m. m. – Og vi, der bor i Grønland, betaler det selv, kan man sige, i form af den indirekte skat på visse luksusbetonede varer. Det er mange penge, der ad den vej kommer grønlænderne til gode, en to-tre millioner kroner årligt. En kommunes tildeling af midler til forsorg foretages af landsrådet i form af bevilling. Og man ser her et perspektiv af den allerstørste betydning. – Vi skulle egentlig tale med kærneren. Men han er fuldt optaget ved mødet som kommunalbestyrelsens sekretær. Han har nok at gøre, den kærner. Man spurgte, før han kom til, hvad han skulle bestille.

Kommunalbestyrelsens møde foregår i retssalen. Vi lægger mærke til, at der blandt de syv medlemmer er eet kvindeligt medlem og noterer os det med glæde og tilfredshed. Så er kvinderne altså ved at komme med, forstår vi.

Politiet oplyser os om, at der efter mødet i samme lokale skal være en retssag. Den lokale grønlandske dommer skal sammen med to andre grønlændere dømme i en voldssag i forbindelse med beruselse. Politiet er anklager. Men iøvrigt har man hurtigt opdaget, at politiet ikke i første række er ude efter at få folk straffet, men først og fremmest betragter det som sin fornemste opgave at hjælpe befolkningen.

En gul bygning af ikke særlig imponerende udseende får vi at vide er sygehuset. Det er ikke helt moderne, og der er plads til for få patienter. Men et nyt skal opføres næste år, hører vi. Så vi forstår, at også på dette område vil alt komme til sin tid. Rom blev ikke bygget på een dag – og Grønland bliver det – trods al fart i udviklingen – heller ikke.

Skolen er endda mere beskedent end sygehuset. Der er en to-tre klasse-

værelser, og et gammel faldefærdigt forsamlingshus, der har snefog ind gennem sprækkerne om vinteren og vandet sivende ned ad væggene om sommeren, er taget ind som hjælpelokale for skolen, der i Grønland som herhjemme slås med overfyldte klasser og et stadig stærkt stigende børnetal. – Men en vældig bulldozer er i færd med at rode i den lille dal, hvor det nye skolekompleks skal ligge, den dobbeltsprogede skole med alle sine 10 klasseværelser og sine fire faglokaler, lærerværelse, gymnastiksal og bad m. m. m., et byggeforetagende på størrelse med et skolebyggeri herhjemme. Og da vi får at vide, at man allerede opfører første fløj i år og de næste fløje i de kommende fire-fem år, i takt med børnetallets stigen og klassernes deling i A- og B-afdelinger, så er vi tilfredse.

Og vi går videre gennem byen. Nu er det et værksted, der opføres, vi får øje på, – nu en bedding til motorbåde, så fiskeriet – Grønlands nerve, den store pulsåre, der skal bringe det friske blod ud i det nye samfund – kan holdes i gang, så produktionsapparatet kan være i orden, så der ikke bliver liggedage og spildetid på grund af brudt motor eller hullet skrog.

En række motorbåde og kuttere ligger og lander fisk ved fiskehuset. Det går helt godt med fiskeriet, men man lægger ikke skjul på, at der kunne hentes endnu flere torsk, havkat eller helleflynder derude, særlig da længere ude. Men grønlænderne – de fleste af dem – har endnu meget at lære på dette område. Når sæsonen er forholdsvis kort, så skal den udnyttes intenst. Der er ikke een time at spille – og der spildes mange timer. Dog ikke altid grønlændernes skyld. Produktionsapparatet er under udbygning. De enkelte led er endnu ikke alle i orden – eller mangler måske helt, for at den store produktion skal kunne præsteres; men det kommer. Det skal komme. Det er jo grundlaget for hele fremtiden deroppe.

En forfærdelig fortravlet mand suser forbi os i jeep. Hvem var dog det? spørger vi nede fra grøften, hvor vi skyndsomst har søgt tilflugt. Byggelederen, – og vi forstår, at denne mand, en af de nye deroppe, er byens travleste mand i det moderne Grønland – i hvert fald efter farten at dømme.

Efter kaffen, som vi ikke glemte – kaffen var, og kaffen er stadig nationaldrikken i Grønland – og skam få den nyordning, der ville ændre dette legale og inderlige forhold til Madam Blå – efter kaffen skal vi ud at se det store dæmningsarbejde ved det påtænkte, storstilede vandværk. Tre dæmninger lukker en dal, så bassinet for en kunstig sø dannes. Den skal fyldes med vand fra en fjeldsø langt borte, ved hjælp af et elektrisk

pumpeværk, der skal gå hele sommeren. Der skulle da kunne være vand nok til hele vinteren for en befolkning på ca. 10.000. Et rensnings- og pumpeanlæg bygges ved hoveddæmningen nærmest byen, og herfra vil så om et par år det reneste og friskeste vand, hentet fra fjeldene, rinde ud gennem rørsystemet, ind i vort badekar og ud igen gennem kloaksystemet – tænk ja!

Men det er også på tide, at Godthåb og andre større bebyggelser får dette livsvigtige vandspørgsmål klaret, og det sker også, endda i den helt store stil.

For slemt er det i dag i Godthåb – og tænk, hvilket forfærdeligt handicap det kunne blive i en vinter som denne, hvis sygdom breder sig deroppe, – altså med vandforsyningen.

Sidste vinter bundfrøs den sø, man hentede vand fra. Det var ikke det lækreste vand, man fik, nemlig fra en tidligere fårevaskningssø ved den gamle fåreavlsstation, og hen på vinteren blev vandet ubrugeligt. Brøndene tørrede ud under frosten. Kun et par holdt. Ved en af dem hentede den store vandvogn vand. Vandmesteren var klar over, at det var dyrt, han havde i sin brønd, og derfor tog han, når han forlod brønden for sidste gang for den dag, de elektriske sikringer til pumpen med. Det opdagede et par damer, der boede lige ved brønden. De stak et par sikringer i lommen, tog en spand i hver hånd, formummede sig i tykke klæder, og med den sorteste samvittighed af verden stjal de vand fra deres egen brønd! – Ja, så slemt var det i fjor i Godthåb, så det er på tide med det vandværk.

Om nogle år kan vi sige: det var dengang, vask var luksus, bad en forbrydelse og vanddrikning illoyal gerning. – Derfor slap øllet altså også altid tidligt op! –

Men under opførelsen af alle disse nødvendige anlæg for produktion, for sundhed og oplysning, for vandforsyning og meget mere må man ikke glemme, at opbygningen også har en anden – og meget vigtig – side, – at grønlænderne skal have bedre boliger.

Der bygges meget af grønlænderne selv i disse år, ikke lige godt, men billigt, mener de da selv. Men i det lange løb ikke billigt, da tømrerarbejdet jo naturligvis ikke i ethvert tilfælde kan udføres tilstrækkeligt godt.

Grønlænderne er konservative. I det meste af landet har de for længst forladt jordhuset og indrettet sig i et træhus, der jo desværre i alt for mange tilfælde kun er for et dansk sommerhus at regne. Det er måske nok billigt, huset. Det har kostet den sum, man nu engang regner for en

passende pris på et hus. Og så kører man videre i det tilvante spor; men grønlænderne må trækkes ud af dette spor, der fører lige mod tb, gift eller stort brændselsforbrug. Der skal oplysning til. Der skal bedre boligvaner til. Der skal bedre byggeskik til.

Man har sagt så tit og så højt: »Hvorfor begyndte man ikke med at bygge huse til grønlænderne i stedet for tjenestemandsboliger?« – Ja, hvorfor? – Mon det ikke var, fordi der nu engang skulle visse tjenestemænd op for at sætte det nye i gang. – Således er der i dag 45 danske lærere i Grønland mod 15 i 1950. De 30 skulle have en bolig! – Og det er kun eet område! – Og endelig lader grønlænderne sig skam ikke sådan uden videre dirigere ind i nye hustyper. De ville indvende: »De er for dyre. Der mangler udenomsplads. Det er ikke, som vi er vant til.« – Der er noget at overvinde her.

Og der bor endnu mange gamle og smittefarlige i alt for små huse. – Til evig fare for de smås sundhed. Men alderdomshjem og plejehjem – som plejehjem skal det gamle sygehus benyttes, når det nye er opført – er endnu ikke faste institutioner i en grønlandsk by. Det kommer engang. – Et af børnene i huset, vi besøger, er dog kommet på børnesanatorium, og børnehjemmet tager nok et andet. Hvis de små så endda kunne komme i børnehave, men af børnehaver er der kun et par stykker endnu, og der må kæmpes for at få flere. Det private initiativ hervedefra har her en opgave, og det ser det og er ved at tage opgaverne op. –

Manden i huset hoster hult. Han skulle på sygehuset, men der er ikke plads til ham. Et sanatorieophold kunne måske redde ham. Og dernede ved stranden i enden af den store dalsænkning skal det nye sanatorium med sine 200 senge og sine funktionær- og lægeboliger ligge, en hel by i byen bliver det. Det store punktum på kongens og dronningens festfyldte grønlandsrejse i sommer.

Det er vigtigt at få denne tuberkulosebekæmpelse i gang. Grønlands fremtid afhænger deraf. Vi kan ikke undvære 7-8 % af Grønlands befolkning. Vi har ikke råd til vedvarende at have disse 1000 til 1500 mennesker værende uarbejdsdygtige.

Men det kunne måske være passende her at indflette, at den ellers så smukke og storstilede kampagne for tuberkulosebekæmpelse i Grønland godt kunne have været startet, uden at det skulle kunne føles som et angreb på det lægearbejde, der hidtil er gjort i Grønland. Der er trods alt sket en betydelig udvikling på sundhedsvæsenets område i de sidste fem og tyve år, og der har været læger og sygeplejersker deroppe, hvis store

arbejde ikke på nogen måde må underkendes. – Det er bevillinger til udbygning af sundhedsvæsenet, der har manglet i sin tid. –

Det bliver efterhånden mørkt. En større bygning med store vinduer fanger vor opmærksomhed. Det er elværket – gadebelysning overalt. Fra husene stråler det hvide lys. Elektricitetens hvide velsignelse er lagt blidt hen over den lille grønlandske by. Det store tekniske fremskridt, det er elektriciteten – et af de allerstørste og indført lige efter krigen, ja, egentlig under denne. –

Men tranlampens ånd lever endnu i krogene. Den lever i bagstræbernes golde hjerner og sorte sjæle, – i dem, der ikke kan se, at hvad der nu end kan peges på af forkert og forfejlet i Grønland i dag, så står dog fremskridtets vartegn rundt om, og et af disse er elværket.

Det er aften, men vi følger blot den gode vej med den dejlige gadebelysning. Biler passerer os stadig, lastbiler, jeeps, en rutebil i al sin røde farvepragt. Der er lige ved at være trængsel af køretøjer i byens centrum. Cyklerne suser af sted, ind og ud mellem vognene. Asfaltens cowboys findes også i Grønland i dag.

Vi møder forbavsende mange unge, omklædte, de fleste i dansk tøj. De skal i aftenskole, på handelskursus, teknisk skole, til studiekreds, samariterkursus, foredrag, gymnastik, foreningsmøde, spejdermøde, biograf. Man fortæller, at ikke mindre end 300 unge går i en eller anden form for aftenskole eller på kursus i vinter, alene her i byen. Vi møder også ikke helt unge damer, altså yngre damer, der med Folkevirkebog under armen skal til studiekredsmøde i husmoderforeningen. Unge piger går til husholdningskursus i en barak med kogegrej, lånt til vinterkursus, arrangeret af husmoderforeningen. 60 kunne deltage, flere græd, da de ikke kunne komme med.

Men en del unge skal ikke med til noget af alt dette. De hiver en frisk pakke »Kings« frem og tænder den første af aftenens mange smøg og driver videre op ad gaden. »Vi skal dog se, om vi ikke kan få startet en fritids- eller hobbyklub for dem,« siger en energisk ung dansker, der med liv og sjæl går op i arbejdet med den grønlandske ungdom. – Fjantede piger kommer også med cigaret i munden og rødt på læberne. De drager ud til aftenens sjov og nattens glæder.

Et par mænd kommer dinglende ud af et lille hus, der er stærkt oplyst, og hvorfra larm lyder. Ølmik hos Peters, siger de og byder rask alle indenfor, – den Satans kivisitak, det forbandede dårlige øl, surt og under-

gæret! Og det går sin sejrsgang kysten langs, og vold og hor og ulykker og spildte arbejdsdage og kønssygdomme er, hvad den har i sit følge. Sæt ind her, grønlændere, landsråd, stat, oplysningsfolk, læger, alle, og lad os få dette uhyre, denne øldjævel, kvalt! –

Men der ligger jo »luksusvillaerne«, en skøn række – haps for en sulten journalist, der er inspireret af selveste Peter den Store – ikke Peter Malberg – og gerne vil skrive, hvad mange andre allerede mange gange har skrevet – uden at give sig tid til at se, hvordan et sådant hus egentlig er indrettet og bygget. – Nå, de lave, ret små huse der, så det er luksusvillaerne, dem man søger at gøre til nyordningens onde samvittighed, søger at gøre til den røde klud, man turrer oppositionens tyr med? Nå, så det er dem! Ja, så må det være indvendig, de må være luksusbetonede, og vi banker frækt på og falder lige i armene på politiet, for det er ham, vi er kommet ind hos. – 513? spørger vi. Nej, Petersen, svarer han. Nå, vi mente, om det var et 513-hus, og det bekræfter han! – Vi kunne også være faldet ind hos en lærer eller hos kammernen eller en ældre assistent, for de bor i samme type huse, – Huset har en lille entré, en pæn stue, en lille spisestue, et meget lille kontor, et godt moderne og elektrisk køkken, soveværelse, børneværelse og badeværelse, alt nærmest småt, men godt. Vi udtrykker ønske om at se den vidtberømte – og berygtede – vinterhave, og vi får at vide, at den allerede her i oktober er lukket for vinteren, d. v. s. den anvendes som fryseboks, dog ikke for blomster, men for kød. Det er nærmest en altan, der står på jorden.

Det er med tilfredshed og inderlig lettelse, vi konstaterer, at det er et godt lille hus, pænt og hyggeligt – selv om politiets fire børn fylder både kontor og børneværelse. Og med ringe hjælp, eller slet ingen, klarer politifruen alt selv, så praktisk er det indrettet. Centralfyr selvfølgelig. Men da så den rare politimand fortæller os, hvad huset har kostet, så stejler vi, for det havde man jo ikke tænkt sig. Det er et hus til højst 50-60.000 herhjemme, men det koster nær op til 100.000 i Grønland: fragt, arbejds løn m. m. – og træet er dyrt. For prisen kunne man få en ret god villa i Danmark, og er det mon ikke her, hele forklaringen ligger på den megen skriven om disse luksusvillaer, – er det mon ikke prisen, man har hæftet sig ved? – Og så går det gennem landets aviser (nej, ikke alle, nogle har ikke brændt sig): »Luksusvillaer til danske tjenestemænd i stedet for fabrikker og huse til grønlænderne.« –

*

Det var et billede af en by i dag, en rundgang, en demonstration, der ikke fik alt med, men forhåbentlig, som det var meningen, gav et billede, så De kan forestille Dem Grønland i dag. – De, der aldrig har været deroppe, vil måske sige: »Tænk, er det sådan«! – og de, der kender det fra gammel tid, vil måske udbryde: »Ak, hvor forandret!«

Jeg skal nu *forsøge at give en vurdering* af det, der sker i Grønland i dag. At der herunder vil fremkomme enkelte gentagelser af, hvad jeg allerede har sagt, er næppe undgåeligt, og jeg beder Dem bære over dermed.

En vurdering af det, der udvikler sig i Grønland i dag, er det naturligvis yderst vanskeligt at give. Det er – som allerede sagt – et broget indtryk, man får ved at følge det altsammen. Men hvis det store eksperiment skal lykkes, kan vi i hvert fald stille et uomgængeligt krav, og det er, at *så skal vi have grønlænderne med!*

Vi har dem ikke allesammen med endnu, kun de færreste, og her angriber oppositionen. Men er der noget som helst mærkeligt i, at alle ikke straks er med? Når nyt indføres hos andre folk, som f. eks. hos os selv, vil i de fleste tilfælde kun fåtallet straks forstå det. Jeg læste således i avisen forleden, at man havde undersøgt, hvor hurtigt noget nyt indenfor radioapparater kunne gå over landet. Det fængede først i København, året efter på øerne, men først det tredje år gik det langsomt op for de sejge jyder, at nu havde de igen derover i Kjøbenhawn fundet på noget nyt! –

Hvordan da i det store Grønland med de få og langsomme forbindelser?

Man kan ikke vente på flertallet. Fremskridtet ville blive så langsomme, at det ikke blev noget fremskridt. Men ikke alene de store afstande og de endnu mangelfulde samfærdselsmidler stiller sig hindrende i vejen for en hurtig udbredelse af kendskab til det nye. *Selve den mangelfulde oplysning er også en hindring.* Man kan ikke vente med at indføre det nye, til denne oplysning findes, og til koncentration af befolkningen har fundet sted. For begge dele er jo netop led i det nye, ikke forløbere, men led blandt mange andre led.

Og der er mange led i den grønlandske samfundskæde. En kæde er ikke stærkere end det svageste led i kæden. Derfor må der ikke findes noget helt svagt led. Men det gør der desværre. Der er flere. De svage led er de ikke tilfredsstillende sundhedsforhold, derunder den mangelfulde hygiejne, for dårlige boligforhold for grønlænderne, for ringe oplysning. *De*

svage leds svageste led er tuberkulosespørgsmålet. Det er lige ved at kunne bestemme tempoet og omfanget af den udvikling, der skal ske, i hvert fald den, grønlænderne er direkte med i. Lad mig som eksempel nævne, at vi inden for skolevæsenet i sommer var ude for, at 4 kateketer i eet distrikt pludselig blev erklæret for smittefarlige af tb. De måtte naturligvis omgående fjernes fra skole og kirke. Vi havde ingen erstatninger, kunne blot rokere rundt med de kateketer, der fandtes i distriktet, så det altså alle vegne blev nærmest halvdårlig besætning.

Dette, det svageste led, må styrkes eller helt fjernes, ellers kommer det til at halte deroppe, ellers bliver det dyrere i længden at holde alt i gang, for der går for mange – og ofte folk med dyr uddannelse – tabt. Det er derfor rigtigt, det store fremstød, der nu skal gøres til tuberkulosens bekæmpelse i Grønland. Det ville være dobbelt værdifuldt, hvis – hvad man vist håber, – dette fremstød kunne holdes helt for sig selv, udgiftsmæssigt, – holdes uden for det almindelige anlægsprogram, så de penge, der skal til, ikke tages fra de øvrige anlægskonti. Og her er det, vi håber, indsamlingen vil give så meget, at dette tuberkuloseproblem kan løses for sig – eventuelt også ved særbevilling fra statens side, så det øvrige vigtige arbejde ikke sinkes deraf.

Men nye hospitaler, flere læger og sygeplejersker gør det ikke alene. Det ondes rod er ude i befolkningen. Og det er derude, denne rod skal trækkes op. Der skal bedre boliger til, bedre hygiejne, fjernelse fra hjemmene af alle smittefarlige, bedre vandforsyning, muligheder for større indtægter, – alt skal tages med, når man skal overveje, hvad der kan medvirke til, at bedre sundhedsforhold bliver resultatet. – *Oplysning, – Oplysning og igen oplysning, det skal der til!* –

Og med oplysning menes ikke alene den oplysning, skolen kan give. Det er oplysning på alle livets områder på alle mulige måder, der skal bibringes folket. En engelsk dame, geograf, der har rejst i Grønland de sidste par somre, siger: »Belæring, oplysning, undervisning og først og fremmest et koncist begreb om, hvad stadigt, vedvarende og hårdt arbejde er. Det er, hvad der tiltrænges i Grønland.« Men tilegnelse af oplysning sker på det grundlag, skolen har skabt. Dette grundlag er for svagt, og derfor må skolen udbygges og forbedres. I det rent ydre er der planer om i de næste 5-7 år at bygge for mange millioner kroner nye skoler. Det bliver væsentlig på de allerede udpegede store pladser, Godthåb, Egedesminde, Julianehåb og Holsteinsborg, at der vil blive bygget i den store stil. To tredjedele af alt, hvad der tænkes investeret i skoler, vil

blive lagt i disse fire byer – og heraf den ene tredjedel alene i Godthåb, hvilket altså vil sige, at kun een tredjedel går ud til alle de øvrige steder, – ja, altså i første omgang, for vi må først se, hvordan de planer, vi nu arbejder med iværksættelsen af, falder ud, når de er ført ud i livet. Er de rigtige, vil flere pladser følge efter, blive udpeget som vigtige og som udbygningsmodne, skolemæssigt set. Men alene det, vi arbejder med her i 1950'erne, vil, udbygget, idet vi regner med senere endnu fire dobbeltsprogede skoler, så der bliver otte ialt, *få den betydning, at omtrent halvdelen af alle skolebørn i Vestgrønland går i disse otte skoler*, forudsat altså, at der ved disse kommer kostafdelinger for børn udefra, hvad der må komme. – Der er altså et stort perspektiv i dette.

Det må her nævnes, at oprettelse af kostafdelingerne ikke blot skulle være en statsopgave, men måske i endnu højere grad en kommunal opgave. Spørgsmålet om kostskoler blev rejst i landsrådet i sommer, altså for børn fra udsteder.

Hvad vi i al investering i Grønland må undgå – for det er rasende dyrt at bygge – er gal investering, forkert placering af anlæggene. Det tager vi hensyn til inden for skolen. Men derfor må de små pladser alligevel ikke glemmes, men der må ikke placeres een eneste ny skole nogetsteds, uden at der er sikkerhed for, at stedet bevares eller endog vil vokse.

Grønlænderne er ganske vist med på, at befolkningen skal koncentreres på færre pladser, men når det enkelte sted kommer på tale, og der skal tages stilling til, om det skal nedlægges eller udbygges, så spiller naturligvis her – som også alle andre steder i verden – de lokale interesser den store rolle. Men så må der gås frem på en sådan måde fra administrations side, at det alligevel bliver flytning af en bopladsbefolkning, ikke ved tvang, men ved ikke at ofre noget på anlæg på stedet. Der må ikke stå dyre bygninger tilbage på et forladt sted – som monumenter over en fejlpolitik og fejlinvesteringer, for sådanne huse kan nok være dyre at lade stå, men endnu dyrere at flytte. Der står sådanne huse i dag i Grønland, men det er ældre bygninger fra den gamle tid.

Men vi forlod skolen. – Det bliver ikke eskimoiske skoler og ikke danske skoler i Grønland, vi skal arbejde i. Det bliver grønlandske skoler, og når jeg nævner denne selvfølge, så skyldes det, at en i en diskussion spurgte mig forleden, om det nu var rene danske skoler, der skulle oprettes – med den syrlige bibetydning deri, at så kvalte man jo det grønlandske. Men selv om vi vil respektere det grønlandske sprog og ikke

forsømme dets røgt og pleje, så er vi nu, både danske og grønlandere, *nået så vidt i fælles forståelse, at vi er enige om, at grønlandsk alene ikke kan klare alle sproglige problemer i Grønland i dag.* Det må have et hjælpesprog, og dette er naturligvis dansk. Hver for sig kan ingen af de to sprog klare det alene deroppe. De skal anvendes sammen og i passende vekselvirkning, og i byerne er dansk allerede ved at blive mere og mere almindeligt som sidesprog. Grønland er og må blive et tosproget land, og vi lægger vore planer efter dette. Det skal ikke blive en fordanskning og en kvælning af det grønlandske sprog. Det skal holdes i ære. Der diskuteres ikke mere om dette spørgsmål – altså om grønlanderne bør lære dansk. For det er ikke mere et spørgsmål. Det er noget vedtaget og selvfølgeligt. Men for 25 år siden, da var det det brændende problem. Man ser heri et fingerpeg om, hvordan det om andre 25 år vil være gået de problemer, vi så ivrigt diskuterer i dag. For 22 år siden stod jeg på denne talerstol, og den aften i Det grønlandske Selskab skulle jeg sammen med nuværende lektor Aage Bugge føre det svære skyts frem i to spørgsmål, det ene dansk i Grønland, det andet, at kvinderne burde tages med i udviklingen og burde kunne optages på ungdomsskolerne. Jo, der er jo altså dog sket noget i Grønland i de 22 år! –

Vi må i skolen ikke nøjes med at tage os af børnene og de unge, der går læsevejen. Vi må hente de unge ind fra gaden om aftenen og lære dem noget og beskæftige dem. Det nye Grønlands ungdom må ikke spildes på vejene, – hvad der er bygget op om dagen i skole og på uddannelsessted og arbejdsplads, må ikke sættes til om aftenen på gader og veje.

Vi ser ikke mere på Grønland under kolonisationssynspunktet. Grønland i dag har overstået dette stadium. Som sagt er alle ikke med endnu. Nogle hænger agterude, og nogle vil blive hængende derude. – Det nye stadium er et overgangsstadium, præget af forsøg og eksperiment.

Grønland er dansk kolonisationsevnes smukkeste blomst.

Det har gennem mange år, – som Knud Rasmussen sagde det – været dansk videnskabs hvæssesten. *Nu er det blevet dansk foretagsomheds prøvesten.* Jeg tænker også på blyet. – Vil det lykkes, det store eksperiment med Grønland? Vil det blive til lykke for det grønlandske folk? – Vel næppe sentimentalt set, men det sentimentale Grønland vil vi sige farvel til. Det gamle Grønland var sentimentalt. Vort styre af det var sentimentalt – og ikke med urette, for folket var næppe modent til en

anden form. Det er nu kommet ind i pubertetsalderen med alle dens rørrelser og komplikationer. Krigen bragte denne uro ind i det grønlandske sind, nej, ikke alene uro, men også grøde.

Med uroen fulgte – særlig blandt den grønlandske ungdom – en vis tilbøjelighed til at tage forholdet mellem danske og grønlændere i Grønland op til debat. Og det er efterhånden et delikat problem, der i tide og utide tages frem til luftning. Det vil sige, jeg synes ikke, det er så vanskeligt og ømtåleligt, som man gør det til. Men det må naturligvis i nogen grad tilspidises i disse overgangstider. Her vil jeg tillade mig at sige min uforbeholdne mening om dette spørgsmål:

Gør nu ikke, unge grønlændere hernede og derhjemme, bladfolk og andre danske, dette problem mere prekært, end det eventuelt kan være i forvejen. Jeg maner til mådehold, skønt jeg ikke mener, at man ikke i givet fald skal gribe om nælden for at få ondet udryddet. – Unge grønlændere har måske nok som børn hørt forældrene sige mindre pæne ting om naboerne, herunder vel særlig de danske, – ganske som man herhjemme som barn har hørt sine forældre tale om de for os børn så rare naboer på en mindre pæn måde, – og været forbavset over dagen efter at se de to parter komme sammen under de elskværdigste former. Børn forstår ikke den slags. Og noget skulle jeres forældre jo tale med naboen om, når fangsten var udebatteret – og så var vi danske det nærmeste emne. – Vær varsomme! Tænk jer godt om! I kan sikkert opnå ligestilling uden at anvende de midler.

At I skal have ligeberettigelse, det mener jeg – og jeg har altid ment det. Men *I skal ikke have denne ligeberettigelse som en gave.* I skal gøre jer fortjente dertil. I skal ikke have den, før I er modne dertil. For så løber både I og vi den store risiko, at I knækker halsen på opgaverne, og så vil det lyde fra de danske, der altid har talt mindre forstående om grønlænderne og deres fejl og fortrin: »Ja, hvad sagde vi! De egner sig ikke til at være ledere.«

Det ville være synd for jer, og det ville være en slem bet for os. Og det ville slå vort fælles mål i stykker – allerede halvvejs nået, som det er – det mål at føre grønlænderne frem til selv at kunne overtage flere og flere af de ledende stillinger i landet. Og det er jo ikke tom snak fra vor side, hvad der allerede er beviser på. Nu er jo en grønlænder udpeget som fiskerileder for hele Vestkysten.

Og jeres tid kommer, hvis alting får lov at komme i naturens orden, som jo gamle Grundtvigs pædagogik gik ud på. Jeres tid kommer, når I er voksne nok dertil. Og for at kunne erklæres for voksne og på lige

fod med danske *må I have en uddannelse som danske*, og det er vi jo ved at komme ret godt ind på. Og I skal så *helt ligestilles med danske*, – ført til bunds, som vi inden for skolen i tyve år har gjort det med de grønlandere, der har taget dansk lærereksamen, – nemlig fuld uddannelse, tilbagebetaling af læsegælden og til gengæld ansættelse, advancementsmuligheder – alt som en dansk lærer. Vi har prøvet dette i tyve år uden eet eneste tab, og jeg tror ikke, nogen grønlander kan pege på, at disse grønlandere med dansk læreruddannelse ikke i enhver henseende og til enhver tid og på enhver plads er blevet behandlet ganske og aldeles som en dansk født – selvfølgelig, vil jeg sige.

Men det skal dog her siges, at *uddannelse alene jo ikke er nok til fuld-stændig ligestilling med danske*. Der er også andet, der har betydning, når en mands kvalifikationer skal vurderes.

Men hvorfor gør man ikke det samme inden for andre uddannelsesgrene – inden for handelen, sundhedsvæsenet, teknisk organisation o.s.v. Man er ved at komme ind på det, men siger, at det ikke er så ligetil som indenfor skolen.

Tilbagebetaling af læse- eller uddannelsesgælden er i dag for de læsende en ikke ringe, i virkeligheden en meget stor byrde. En grønlandsk lærer har ved afslutningen af sin uddannelse hernede i dag en læsegæld på 16-18.000 kr. At denne store gæld så burde reduceres på en eller anden måde er et andet spørgsmål, som også er til overvejelse.

Jeg tror helt bestemt, at modsætningsforholdet mellem danske og grønlandere – som jeg altså ikke vil mene er særlig alvorligt – i første række skyldes økonomiske forhold, vi kan godt sige i visse tilfælde økonomiske misforhold, som må søges rettet. At en forkert optræden så også i visse tilfælde – især fra dansk, men også fra grønlandsk side – ikke har gjort forholdet bedre, er selvfølgelig også af betydning i denne forbindelse.

Vi danske har afgjort en del skyld her. Ikke alle danske har været over for grønlanderne, som de burde have været – nemlig som over for os selv. Men den nye tid viser også her nye signaler. – Det kan her nævnes, at ægteskab mellem danske og grønlandere, som man jo fra dansk side ikke så særlig forstående på for blot 25 år siden, nu anses for at være en ret naturlig konsekvens af nye tankers indførelse.

Vi befinder os i et overgangsstadium med al dets brogethed og forvirring. *Men der er en linje*. Den er trukket op i kommissionen og i lovene af 1950, og denne linje følges. *Og blot vi stadig holder os linjen for øje, stadig gør*

op, om vi nu også følger den, så er vi på den rette vej – eller i hvert fald har mulighed for at komme det.

Her har de, der står midt i arbejdet, en overmåde stor betydning. Men vi må være klare over, at *de enkelte led kan blandes af egne problemers betydningsfuldhed* og gøre dem til de vigtigste og eneste. Men det må man frem for alt ikke gøre. *Helheden og hensynet til den er det, der gælder.* Helhedsbilledet er det, der må fastholdes. Men det må viskes af en gang imellem. Det kan jo blive sløret, som vi så det i forholdet danske-grøn-lændere.

Men ikke alene vi, der har med opbygningen af det nye Grønland at gøre på nærmeste hold, har her et ansvar og en pligt til at kontrollere os selv. Grønlænderne har også deres pligt, og *de korrigerer gennem deres folkevalgte råd, landsrådet.* Og den danske offentlighed har en pligt her. Pressen føler det også – om end ikke altid lige velorienteret. Men igen siger jeg: hellere ramme ved siden af end slet ikke ramme, for vi vil nødigt have Grønland kvalt i dynen – i tavshed fra pressens side! – Og den danske rigsdag vil føle det som sin pligt at følge udviklingen i Grønland nøje gennem sit grønlandsudvalg og ved de grønlandske tilforordnede medlemmer fra landsrådet.

Det er derfor – i videste og alleregentligste forstand – *så vigtigt, at kræfterne koordineres rigtigt, at samarbejde betragtes som overvældende vigtigt, et samarbejde mellem danske og grønlandere og mellem alle instanser, der har med sagerne at gøre.*

Som jeg allerede har berørt det, er det ikke alene gennem skolen, der sker en opdragelse af grønlanderne. Den finder sted på flere områder.

Den sker f. eks. også gennem handelen. Nu skal De ikke lave en dårlig vittighed over, om man nu også kan få opdragelse gennem handelen, om den nu også har taget monopol på det. – Men nok om det. Hovedprincippet er, at handelen i Grønland skal kunne betale sig. Derved må varerne blive dyrere end herhjemme, hvad de allerede er ved at blive. Men når der blot gives kompensation herfor, gør det ikke så meget, men her er man noget bagefter. Det er vel også forståeligt. *Hvad der derimod ikke er helt forståeligt, det er, at skibsfarten skal kunne bære sig selv.* For hvorfor skal den nu det? Er Grønland ikke en del af det danske rige, eller bliver det snart? Har staten da ikke en vis forpligtelse til at skabe forbindelse mellem rigets dele, så det bliver økonomisk overkommeligt for de enkelte borgere i riget at komme rundt til hinanden? Således også i dette tilfælde, og derfor vil jeg – lidt spøgende – højt henstille, at man

gør sig klart, hvad grundlovsændringen med Grønland som ligeberettiget del af det danske rige omgående forpligter til, – nemlig omgående forpligter rette vedkommende til at indstille til de bevilgende myndigheder, at skibsfarten på Grønland slet ikke skal kunne betale sig, ja, end ikke bør kunne betale sig, da det medfører fare for splittelse og adskillelse af rigets dele, om dette synspunkt fastholdes!? Og at så de bevilgende myndigheder med rigsdagens fulde samtykke omgående bevilger de nødvendige midler til nedsættelse af fragtrater og passagerpenge, ikke mindst på billetpriserne på kystfarten i Grønland.

– Se, det er en konsekvens af grundlovsændringen, som man vist ikke har tænkt sig. Jeg ved nok, at staten giver 650 tusinde kroner til nedsættelse af transporten på kysten i Grønland. Men det er ikke nok, al den stund det stadig koster flere hundrede kroner at rejse blot fra eet sted på kysten til et andet. Den samling af Grønland, der er målet, forsinkes og besværliggøres derved, og det er for grønlænderne næsten umuligt at få råd til at besøge slægt langt borte. – Grønland og Danmark kommer i trafikmæssig henseende hinanden stadig nærmere – trods billetpriserne –, men man fjerner ved den førte besejlingspolitik de enkelte grønlandske dele fra hinanden.

Statsbanerne er jo det gyldne forbillede her: de giver underskud, for at man for et overkommeligt beløb skal kunne komme til Hjørring fra hovedstaden – og måske ikke mindst omvendt derfra hertil. – Og den norske stat ofrer store beløb på kystfarten langs Norges Vestkyst, så det bliver økonomisk overkommeligt at rejse fra den ene ende af landet til den anden ad søvejen. –

Som jeg har sagt – *handelen har også en opdragende opgave*, og den ved det. Linjen ses allerede. Handelspolitikken har jo alle dage været den, at staten ikke måtte tjene på Grønland, og den er stadig den samme politik. Og politikken er *gennem det rette vareudvalg at opdrage befolkningen til at købe det rigtige*. Men der var ikke brug for så meget i gamle dage, da der kun var små penge i omløb. Men i dag er forholdet helt anderledes, for produktionen skal sættes op. For hver torsk mere end i går, grønlænderen i dag haler op, går Grønland et hanefjed fremad. Og for hvert fornuftigt indkøb, han kan gøre mere for den torsk, animeres han til at fange en mere igen i morgen.

Enhver god butik er således et opdragelsesmiddel, vi regner med. Men den har været en koldbøtte for Den kongelige grønlandske Handel, ny-

ordningen. Handelen var næsten helt eneherskende i gamle dage. Vi beklagede dette mange gange, – men ikke at forstå som angreb på personer, men på systemet.

I dag har handelen i Grønland et slemt problem at slås med: der må regnes med to gange høj fragt – først af produktionen til salgsstedet herhjemme eller i Sydeuropa og dernæst af varerne herfra til udhandling deroppe. Grønlænderne må altså – som en følge af deres lands fjerne beliggenhed – (i denne forbindelse fjerne beliggenhed) – to gange betale en anelig fragt, en dobbelt fragt. Det er *et alvorligt handicap, grønlandsk erhvervsliv har at kæmpe med her*. Grønlænderne kommer ligesom økonomisk i klemme, medmindre altså en helt ny politik indføres, nemlig at denne tunge fragtudgift – herunder billetpriser – må fordeles ud over det hele danske rige – som for statsbanernes vedkommende.

Det er et stort og tyngende handicap, og dertil kommer så spørgsmålet: vil torsken forblive i de grønlandske farvande? –

Tidligere var handelen herren; nu er den en af tjenerne, som vi allesammen er det. . . Vi er alle underordnet helheden og er kun en del af denne.

En tjener af format i dag i Grønland er den tekniske organisation. Teknikken burde aldrig blive andet end vores allesammens ydmyge tjener, men den har en farlig tilbøjelighed til alle vegne i verden at ville være herre. Verden i dag står endda i fare for at gå under i bare teknik. – *Lad det ikke ske i Grønland, at teknikken opkaster sig til at blive den dominerende herre*. – Men godt var det, vi fik teknikken indført, for hvor har det været tiltrængt! Hvor har det givet muligheder! Hvor har det lettet livet for os alle! – Men lad den, teknikken, i bevidstheden om sin vældige magt kende sin begrænsning og indtage sin rette plads i helheden, for den er i sit udspring tænkt som ydmyg og lydig tjener – måtte den forstå, at sådan er dens mission i Grønland: at være den tjenende ved opbygningen, den uundværlige hjælper. Den er kun midlet, hvormed det nye samfund bygges op. Den er ikke målet i sig selv.

Det gælder her som på alle områder, at der *ikke må findes nogen institution i Grønland, der ligesom er uafhængig af andre*, – næsten svæver i luften. Der må ikke være nogen stat i staten. For så falder det administrationsbillede, vi får, ikke ud som oprindelig tænkt, nemlig således, at den egentlige administration var samlet i Grønland, og Grønlandsdepartementet var et rent ministerielt foretagende. – Vi er ikke helt nået dertil endnu. Jeg indrømmer, at det vanskeligt lader sig gøre at flytte Teknisk

Organisation til Grønland, men der burde efter min mening flyttes lidt på tyngdepunktet.

I Grønlands nytid spiller det *en afgørende rolle, administrationen er samlet i Godthåb*. Der har været talt så meget om overadministration – også et af tidens tålmodige slagord – at jeg kun vil sige: Kom op til Grønland selv, tilbring nogle dage i den overadministrerede by Godthåb, og De rejser næppe hjem og – som Finn Søeborg – skriver en ny »Sådan er der så meget«. For der arbejdes i dag i Grønland, også inden for administrationen, – der arbejdes både deroppe og herhjemme. –

Og i det nye Grønland, der er under fødsel, vil kirken også få sin mission. Missionærtiden er for længst forbi. Mellemstadiet med kirke og skole sammen er også overstået. *Et tredje afsnit er begyndt for kirken. Den er fri nu*. Den kan tage sine egne opgaver op, og der er mange: sociale problemer, fornyelse af menighedsarbejdet, deltagelse i oplysnings- og kulturarbejde. Sømandshjem vil der blive brug for. Mange opgaver ligger og venter, og kirken må tage dem op, om den ikke skal komme til at stå som en efterladt ø fra den gamle tid. *Kirken må finde sin plads i det nye Grønland* – og vil også gøre det. – Men man må ønske og håbe, at såfremt et kirkeligt fremstød støttes hernede fra, at det så hæves op over kirkelig partipolitik, – ligesom det har været muligt at hæve hele det materielle fremstød i Grønland op over snævre partihensyn.

En af de veje, ad hvilken forbindelsen mellem Grønland og Danmark kan styrkes, er gennem radioen, gennem radiofoniudsendelserne herhjemmefra. Her gøres forsøg i år, – forsøg, der desværre ikke helt har givet de resultater, man havde håbet på. Men det er forsøg, der ikke bør opgives, før man er helt sikker på, at det ikke ad den vej lader sig gøre at knytte endnu en forbindelse mellem Danmark og Grønland. *Danmarks stemme bør jo kunne høres i Grønland*. Men alle er på den anden side enige om, at denne stemme kun bør være et supplement til hovedudsendelserne fra Godthåb. *Grønlands radiofoni deroppe er det primære*. Senderen er imidlertid for svag, og sendetiden for kort. – For hvilke muligheder er der ikke for ved hjælp af radiofoni at få landet i tale! Netop i et så udstrakt land.

Men alle områder inden for radiofoni kan ikke dækkes fra Godthåb. En vågen afdeling hernede med god kontakt med en udbygget radiofoni i Grønland vil have betingelser for at fylde hullerne – hvis det så ikke bliver huller alt sammen, fordi man intet kan høre deroppe!

Men når der udsendes noget vigtigt og specielt for Grønland, så bør det også kunne høres deroppe, så må der ofres, hvad det koster – for kan det ikke høres, hvorfor så sætte et stort apparat i gang?

Og mens vi nu er ved det kulturelle – dette brogede område, som blandt mange andre opgaver har filmen, så vil jeg lige omtale dette ikke uvigtige felt. Der sendes mange film op, og der kommer masser af klager hjem i stedet! Men det er svært, måske umuligt at skaffe bedre. Det er i første række et økonomisk spørgsmål. En nedkopiering af danske film er i gang, og denne – heller ikke helt billige fremgangsmåde – lover ret godt.

Hele det kulturelle arbejde i Grønland er naturligvis uhyre vigtigt, og det er i hvert fald også meget omfattende.

Kulturel Afdeling i Grønlandsdepartementet er en arv fra den gamle tid. Et nyt organ er kommet til, nemlig Kulturrådet i Godthåb. Kulturarbejde er broget, og det vil tage sin tid at få alt i gang. Men det er ved at komme det. Rundt i Grønland er der dannet kulturelle udvalg, og jeg tror, der kommer noget ud af det. De kulturelle udvalg arbejder under kulturrådet og for dette. Og her i disse kulturelle udvalg mødes da et udsnit af byens førende folk, som kan tænke sig at gøre et uegennyttigt, ubetalt arbejde i kulturens tjeneste. Der er f. eks. lærer, præst, kæmner, kolonibestyrer, læge, husmoderforeningens formand (som regel grønlander), sportsforeningers formænd, ungdomsforeningens formand o. s. v., og et sådant udvalg tager sig af alle almindelige kulturelle spørgsmål i byen.

Nu drejer det sig om at få en god kontakt mellem disse udvalg og kulturrådet, og mellem dette og kulturel afdeling herhjemme. Kulturel afdeling kan hjælpe os særdeles meget, er det nødvendige mellemlid mellem os i Grønland og kulturelle organer herhjemme. Men netop mellemlid, en tjeners skikkelse må afdelingen tage sig på. Det er kulturrådet i Godthåb, der må være den bestemmende, ikke sådan at forstå, at kulturel afdeling ikke kan tage et initiativ selv, selvfølgelig kan den det. – Dette samarbejde mellem Den kulturelle Afdeling hernede og Kulturrådet i Godthåb er ved at komme godt i gang, og det er en betingelse for et godt resultat.

Dermed har vi vist været rundt, har haft føling med så at sige alle problemer i det nye Grønland.

Og jeg vil med risiko for – eller snarere ønske om – modsigelse understrege:

Det er rigtigt, hvad vi i dag lader ske i Grønland. – Der er bund i det foretagende.

Vi skal blot stadig gøre os klart, at alle sider af udviklingen skal tages med, skal indpasses i et harmonisk hele, så der ikke bliver overvægt til nogen af siderne. Hvad kunne det for eksempel hjælpe nu at sætte alt ind på forbedring af sundheden på bekostning af andre felter, f. eks. skolen eller erhvervslivet? En sund, men uvidende befolkning uden gode eksistensmuligheder ville være dårligt stillet. – *Der må være balance i opbygningen, så den ender med et harmonisk, velafbalanceret samfund. Derfor har – efter min mening – ingen områder krav på at indtage en præferencestilling under genopbygningen, – intet bør have 1. prioritet.*

Det går slet ikke for stærkt. Det er kun tilsyneladende, det gør det. – Og grønlænderne skal nok komme med. Selve det, vi bygger op deroppe, er jo ikke blot målet, – det er jo netop også midlet til at få dem med, og målet kan ikke forlanges nået, før midlet er anvendt.

Og vi har grund til at være stolte over, at vi kan gennemføre noget så storslået i anlægget – og kan også være taknemmelige over, at en sådan opgave blev vores. For vi har selv godt af det – som nation og som folk. – Løsningen af denne opgave har en betydning for os selv, for Danmark, der er større end de store økonomiske ofre. Det giver udsyn, øger spændvidden, skærper energien og modarbejder smålighed og snæversyn.

Der er frisk luft i den opgave, og der er blå himmel over den, – selv om sorte skyer ruller frem ind imellem. –

Under alt dette nye, der endnu næsten kun er for overfladekrusninger at regne, *går de dybere grønlandske strømninger.* Her er det nationale livs verden. Her tænker og taler man grønlandsk. Her lever de traditioner, der har hårfine rødder, der går helt ned i ureskimoiske forestillinger. Det er den folkelige kilde. Det er den, man søger til, når den moderne tids jag gør en træt af dagens møje. Den nye tid giver åndelig uro, og det kan til tider knibe med balancen.

Ud af denne nationale jordbund spirer grønlandsk kunst, synges grønlandske sange, der gøder sindet og bringer vederkvægelse. Der er en grønlandsk kunst i dag. Malerier, tegninger, skuespil, digte, romaner, foruden de gamle sagn. Der er et kunsthåndværk, hvorigennem det oprindelige også får udløsning og manifesterer sig. Der skal hæges om denne grønlandske kunst. Den må ikke visne, men grønnes. Vi danske har også her et ansvar, *endda et dobbelt ansvar, nemlig også ansvar for, at det ikke ender i sentimental overvurdering af eget værd.* Det må jo blive forholdsvis beskedent, hvad 23.000 sjæle kan producere af lødig kunst. Man kan

ikke nå så højt, at man kan være sig selv nok. Jeg advarer altid grønlænderne mod selvovervurdering på dette område, for det kunne medføre åndelig afstumpethed, om de troede, de var sig selv nok.

Men vi må respektere de frembringelser, der kommer, for de viser, at det gror i det dybeste i det grønlandske folk. Og vi må vejlede dem i dette spørgsmål.

Vi skal ikke være bange for en national rejsning. Den vil næppe – om vi bærer os fornuftigt ad – være rettet mod os, mod det danske, men mod at bevare det værdifuldeste i det grønlandske sjæleliv. En national rejsning på sundt grundlag vil vel også medføre en skærpelse af viljen og ansvarsbevidstheden. Jeg ville ønske, at en sådan eventuel national vækkelse ville – som en af sine resultater – fremkalde en slags højskoleånd, en kraft indefra, ikke direkte fremkaldt af os. – En sådan bevægelse ville ligesom kunne give det grønlandske folk en vitaminindsprøjtning, – blive et vækkelsens sjælebad. –

Grønlænderen slipper ikke sin fortid. Han har rødder dybt nede, hvor grundvandet står. *Han svigter ikke sin nutid,* hvor dagens problemer skal løses, og *han taber ikke af syne den fremtid,* der venter ham, og som er ham selv . . .

Tilpasningsevnen er stor. Efterlignelsesevnen ligeså. Grønlænderne er realister. De lader sig ikke så let dupere. Men de er også fatalister, og det er vel netop denne fatalisme, der skal have både et plus og et minus, – et plus, fordi den hjælper dem gennem vanskelige tider og prøvelser – og som følge deraf i gammel tid var selve selvopholdelsesdriften under forklædning, – skal have et minus – fatalismen – fordi den modarbejder forudseenhed, initiativ og ansvarsbevidsthed – og *derfor i dag er selve fremskridtets fjende nummer eet!*

Det er et kæmpemæssigt byggearbejde, vi er i gang med – en kæmpebro, en Atlanterhavsbro. En støber grundpillerne, en anden klarer tilkørselsforhold, en tredje selve brokonstruktionen. Man begynder på broen fra hver sin side, fra Danmark og Grønland, som når en tunnel bores gennem et bjerg. Man skal mødes et sted derinde i bjærget. Beregningerne skal sluttelig passe og stemme.

Og der står da så engang et nyt Grønland, som er en del af Danmark, om end en yderst særpræget del – og lad os endelig bevare særpræget, så langt som det er muligt og forsvarligt.

Grønland bliver da en organisk og harmonisk del af det større danske

rige. Ja, da er Danmark blevet større – da er Danmark blevet stort. Da – er jeg lige ved at fristes til at sige – er Nordatlanten blevet et dansk indhav. Grønland trækkes jo stadig nærmere og nærmere Danmark. Vejen bliver kortere og kortere – en udvikling, der har fundet sted om ikke helt fra Arilds, så dog især fra og med Arild Vikings tid.

Men dette kæmpearbejde kræver ikke alene en opdragelse af det grønlandske folk. *Det kræver en opdragelse af det danske folk såvel.*

Denne opdragelse er i gang i dag.

Og der ligger da *Grønland i dag midt i verden*. Det gamle Grønland lå i et fjernt hjørne, hvor kun vilde eventyrere kom. – Grønland er i dag et strategisk område i klasse A. Det er et brændpunkt mellem store magter. – Vi må anstrenge os for at klare dette. Men vi er os vort ansvar bevidst. –

Det er en kæmpeopgave, Danmark i dag har påtaget sig her. Men vi har kræfterne. Vi har evnerne. Vi har viljen. Vi vil ofre midlerne, og vi ser målet klart for os: *et særpræget Grønland i fuld udvikling efter sine muligheder*, – ser det som en del af Danmark – af et derved meget større Danmark. –

Det er da en opgave, der burde kunne samle os!

Og det ser ud til, den kan det!

DATE DUE

99999

Pam:330.02: (*38)
GAM

GAM, M.
Gronland i dag

Borrower's Name

Date Due

99999

Pam:330.02: (*38)
GAM

GAM, M.
Gronland i dag

Boreal Institute for Northern
Studies Library
CW 401 Bio Sci Bldg
The University of Alberta
Edmonton, AB Canada T6G 2E9

University of Alberta Library

0 1620 0328 4120

NORDLUNDE
KØBENHAVN